

ՏԵՍԻԼՆԵՐ ՈՒ ՊԱՇԵՐ

... ԺԱՌԱՆԳԱԴՐՈՒՄԵՐՈՒՆ՝

Տխուր է Մբոց Յակովբեանց ծանարը: Մի փնտռե՞ք պարզ, որոշ ազգակիներ այս վիճակը ստեղծող, սրբավայրէն ներս: Ասկա մէկն է առանց պատճառի (զէ՛ք երեցող) այն տխրութիւններէն որոնք արեւելքի մեծ ուխտատեղիները կ'ընեն նման իրարու, որ կրօնքին ալ պատկանին ասոնք: Պատմութիւնը թերեւս անգիտակից յարդարողը սա հոգեկանութեան, վշտագին որքան ըստուերուն, Ս. Գաղաթին մէջ զարկած է այդ տեղերը տրամութեան նոյն կնիքով: Կը տանեն ներս ու փոխանակ բարձրանալու, կը պզտկին: Լոյսերը կը քաշուին հոգիէդ ու բռնի կը նետուիս հզօր ձեռքէ մը, քու թշուառութեանդ: Արեւմուտքի Գալիսթայի մէջ, մեղքի յղացքը չեն բերեր մաքրի մէջ առաջին մակարդակի, ինչպէս կը տարորոյս հոս, ամենէն առաջ, այդ յղացքին խոր հարուածովը երբ կը կենսա տոգոյն կամ մռայլ լոյսերուն ներքը նրուստղէմի սրբավայրերուն: Գալիսթայը չէ անշուշտ աւելի լուսաւոր: Բայց թեթեւ բան մը կը շողաւորէ անոր մռայլութիւնը: Գոյները, մարմանը, միտաբար հոն ունին արձակութիւն մը, ապաստութիւն մը, սփոփիչ ընտանութիւն մը որ սեղմելու տեղ կը բանան հոգիիդ պարտականիւրը:

Յերք եմ իսլամին մեծ իշխատակարաններուն մէջ, Պրուսա, Պոլիս, Էտիրնէ, Կահիրէ: Լոյսի բաշխում մը չէ՞ր որ իմ տըպաւորութիւնները կ'ընէր մէկ: Բոլորէն ալ դուրս եմ ելեր ճնշուած, տկարացած, հաւատքին շատ ծանր սպառնալիքէն որ պատերին ու կամարները պատռելու չափ թանձր էր սրբարաններէն ներս: Ուժի, յաղթութեան յայտնի թելադրանքը, առանց պատմութեան նպաստին, իմ մէջ կը վերածուէր հասկնալի հակազդեցութեան: Երուսաղէմ, քրիստոնէայ ուխտատեղիները լուսին սա տկարացնող ճնշումը, մարդկային պարունակներէ, բայց խորապէս կը ճնշեն այցողը, կը յօգնեն նախ ուրիշ զգայութիւններով, ասոնք ալ մարդկային պարունակէ: Ասոնցմէ ամենէն ուժգինը, վրստահութիւնն է հաւատքին, մեղամտազոտ, վախի մէջ դալկացած. հպարտ ու ազատ ըլլալու անկարող ինքնապատումը՝ որով արեւելքի քրիստոնէութիւնը դարեր շարունակ, պաշտպանեց կրօնքը՝ չեմ ըսեր կրօնքին (իր Աստուծոյն գերեզմանէն իսկ գրերէն), այլ կարգ մը խտեաներու: Գրիստոնէութեան մեծագոյն սրբավայրը, Ս. Յարութիւնը, ոչ յաղթանակ մըն է, ոչ ալ

ուժի ամբարտակ մը: Անիկա անհասկանալի, անոճ, անկնիք խուժում մըն է, խուճապահար, թշուառ, կործանած հոգեկանութեանց, որոնք մէջմէջի կ'անցնին, ազոյցներու վեհերոտ դրութիւն մը ըլլալու, բոլորն ալ տրամութեան, ցաւին, սուգին ռոնով, ու փոխանակ արեւի վազելու, անդունդին, մութին, հողին կը խորին: Չեմ կարծեր որ գտնուի մէկը որ չայցուի սպանող սա թախծէն երբ կ'ընկղմի խաւարին մէջը Ս. Աստուածածնայ տաճարին, որ, այդ անպնդաւոր փախուստի ճամբուն վրայ, սառած, քարացած, կպրացած ըսն մըն է, մեծ ուխտատեղի մը ըլլալէ առաջ:

Տխուր է մեր Ս. Յակոբն ալ, բայց աւելի ներդաշնակ, բաց, պարզ տրամութեամբ մը: Ոչ սե է այդ տրամութիւնը ոչ ալ սրտաբեկիչ: Անոր կամարը չի հեծեծեւր ծանրութեան տակը մեր ժողովուրդին մեղքերուն որոնք, բախտին կարգադրութեամբ, մեր ստեղծագործութեանց մէջ ուրիշ գետիկին վրայ իրենց պայտանքը կը բերեցանեն, մեր գրականութեան մեջ, մեր տաճարները մթաղնելու անկարող: Ս. Յակոբին պատինն ալ չեն բզբտուած մեղքերուն կամ կիրքերուն ճնշումէն: Բանակը սուրբերու, հայրապետներու, այդ պատերու երեսին կտաւը չի վերածեր տրամած վեղալութեանց հանդէսի մը, այլ կ'ընէ աւելին, ճարելով ժամուն միջոցին տեսակ մը հոգի, ոչ օտար, թերեւս հայտ ալ հոգիներուն հետ մեր մարդոց որոնք մեր երկրին մօտ ու հեռու խորքերէն ճամբայ ինկան. իրենց իմացականութիւնը չարարող մեծ տագնապանքը լուծելու, գիրենք հաւածող, անսահման թշուառութեան զգալները հասկնալու, գաղտնիքներու Տիրոջ գերեզմանին զարնելով իրենց մեղքը, խղճմտանքը: Ու կեցան: Մեր երկիրքը, մեր տաճարները, մեր լեռները ու մեր սիրտերը անշուշտ տուեր են Ս. Յակոբին ներդաշնակ մարդկային վիշտի սա խորհուրդը, մեղմէ միայն բմբուռելի սա համեստ, քաղցր, ոչ մռայլ հոգին որ այդ տաճարը կը գտտէ նրուստղէմի ուրիշ սրբավայրերէն:

* * *

Ս. Յակոբի սա վշտոտ հոգեկանութեան մէջ թերեւս պզտիկ չէ գերը, բաժինը Առաքելային Արտոնի:

Կիսամութ ձեւ մը, սատափէ գիծերով, ինքնիքմէջ անաւարտ: Որուն սիրտը ըլլար նիհար լոյսը որ մարտդիր կաթողիկէին տակ կը մարմնի բայց չի մարմնի: Նստեր է այդ ձեւը հոս, ով վիտէ, քանի զարեւէ ի վեր, թափուր վեհապառութեանց բոլոր տրամութեամբը, կարծես հեռուէ հեռու:

թելագորոզ վկայութիւն, կործանած գահերու: Պատրիարքներ, տարիին մէջ մէկ օր միայն կը համարձակին դպիլ անոր խորհուրդին: Լժան տարին անկա կ'ընթացէ, տառաւարներու ե որոշ տօներու, խորի մը ե շուրջաօր մը պատարանքը տաւ զոնակին:

Տրտում, անտէր փառքերուն լքումովը: Ու չես կրնար չհարցնել:

— Ո՛ր է տէրը սա թափուր գտին:

* * *

Լեցուն է ժամը, տօնական, պատմական օրերու յորդուծեան մը:

Կատարուածը, այդ ժամուն, հանդէսն է պատրիարքական գահակալութեան, քրիստոնեայ առաջին նահատակ եպիսկոպոսի, Առաքելին Աթոռին:

Շքեղ, աւելի քան տպաւորիչ՝ օտարութիւնը, տարազէ, մոյնքէ, իմաստէ այնքան զանազանակ իր ըրջութեամբը: Խառնութիւն սա ինքնատպութիւնը համախմբումին, մարդոց. — հիւրեր որոնք ներգաշնակ պատկառանքի մը մէջ կը թուին իրազօրած ըլլալ հին ու դժուար երազ մը. արեւելքին ու արեմուտքին չեմ բերել եղբայրութիւնը, գէթ, յարգանքի, հոգեկան դաշնութեան զգացումներով քով քովի նըստիլ կրնայու մէկ պահը: Ամէն ազգէ ու մա՛նն դաւանանքէ: Մեծագոյն կայսրութեան ամէնէն աւագ պաշտօնատնային մինչև գերուած ժողովուրդի համեստուկ քահանայ:

Մերինները: Շատեր թե առած, թե տուած իրենց կայսրութեան, արժանաւորութեան, փառքի զգացումներ որոնալով: Ուրիշներ, խոկուն, բեկուած, ամբողջ ըլլալու իրենց անկարողութեան մէջ տառապելով: Կան ալ անհանգիստ մարդեր, վիրաւոր արժանապատուութեանց բռնաններք: Անկա միջնորդող մըն է կարծես մեր հանդիսութեանց համար: Ընդ ու հսկայ փառասիրութեանց սա բախումը հոգեվիճակ մըն է զոր կը բացատրէ դարաւոր մեր գեղութիւնը: Իրարու չենք ներք մեր փառքեր, ինչպէս փառքութիւնները, փոքրագութիւնները:

Արարողութիւնը, հանդիսաւոր, այսինքն բռնի տարագրուած իր իմաստէն:

Ու Պատրիարքը իր կը բարձրանայ Առաքելին գահոյքին:

* * *

Պատուեցէք տարիները, ինչեւեւ համար ժամանակն ի վար: Անցէք կէս դարը, քիչ մըն ալ աւելի անդին:

. . . Մեծկակ մանուկ մըն է, վճիտ կապուտութիւնովը իր աչքերուն ու գոգտը ձուածիբովը իր մատաղ դէմքին: Ոչ իսկ

թերխաշ պատանի: Որ, Պուէն նոր հասնող ժառանգաւոր, վախվտուն, միամիտ, տեսնուելէ զգոյշ, կեցեր է Առաքելայի գահոյքին առջև ու նայուածքը ամուր բացած կը հետեի կանթեղին բարակուկ լեղուկին, բոցին ծփանքին, հեքի պէս մեղմ, մարմրող, բայց չմարող: Անկա կը նայի սատափով դրուագուն ամպնովանիւն, այդպէս մալլ, տրտում, աթոռի մը վերեւ որ պարզ է ու սովորական: Նոր հասնող այդ տղեկը, հաւանաբար, թափուր այդ գահոյքին վրայ նայի ալ կարծեց մարդու մը ուրուականին, որուն իր թարմ երևակայութիւնը պատկերը կուտար տաճարին պատերը գունաւորող սուրբներէն մէկուն, տարադի, դէմքի մերձաւոր նմանութիւններն ալ նաւերով, — Յակոբայ աղլար առաքելով, ինչպէս լսեր է այնքան անգամներ, առուունքը Պոյոյ ժամուն, արթացու տղեկի իր մտաշխարհին մէջ, բարձրագոյն աթոռներէն մէկը յատկացուած ըլլալով քրիստոնեայ առաջին եպիսկոպոսին . . .

* * *

Հիմա, այդ տղեկը, բարձունքն է այդ գահին:

Վարդապետներ, իրենց վեղարներուն մանրանկար կաթողիկէները կը տանին այդ գահին խոնարհութեան: Տաճարը լեցնող մարդոց հոգին, ծանր, մեծ ալիքի մը յըման, կ'երկնայ գէպի գահը: Կործանած ժողովուրդի մը սրտէն դեռ ողջ կայծեր նամբայ կը բանան դէպի սա յուզման տեսիլքը: Ամէն հայ, իր երազներէն ծուէն մը բան արձակած է դէպի այդ տոբորոնակ տապանը, վերջին խլեակ հսկայ մեր զբոսախաղութեան ծովուն վրայ:

Հիմա, Պատրիարք, անկա օլցեալ աւուրքն, մաղբուն ու մօրուքին ճիւղակը պատանքը բրած իր երազներուն, բռնանք տակ՝ յիսուն ու աւելի տարիներու զրկանքին, յուսաբեկութեանց, աշխատանքի, զոհաբերման, չարքաշ, աղեւական համարութեան ու բարձրագոյն ներողատուութեան, պիտի յիշէ՞ միամիտ, վախվտուն ծառանգաւոր, ոչ իսկ թերխաշ պատանին, որ մութը կոխած պաւան, տեսնուելէ զգոյշ, հոգիին խորէն ծուէնի ինկու Առաքելային գահին առջև, ընելով անբարբառ ուխտը բուրժանուէր ծառայութեանը

Անոր Սեղեցիկին:

* * *

Ամէն ժառանգաւոր, կը հաւատամ, պիտի հասկնայ չըսուածը, այս տողերէն անդին:

* *